అవతలి కోణం

శ్రీమతి తురగా జానకీరాణి

సికింద్రాబాదు స్టేషనులో రైలు ఆగి పదినిముషాలైంది. తలుపు దగ్గర నిలబడి ప్లాట్ ఫాం అంతా కలయ చూసి చూసి, సీత లోపలికి తిరిగివచ్చింది. సుందర్రావు బద్ధకంగా ఆవులించి లేచి కూర్చున్నాడు. "ఏం? రాలేదా మీ వేలువిడిచిన చెల్లాయి?" అన్నాడు.

"ఇక్కడికిరాదు. 'హైదరాబాదు స్టేషనుకి వస్తాను. ఇక్కడ దిగొద్దు' అని రాసింది—లేవండీ యింకా ఏం బద్ధకం చెప్పండి. వాసీకి ఏమైనా కొని పెడుదురుగాని అలావెళ్లి."

సుందర్రావు లేచి వళ్ళువిరుచుకుని, పేపరు మడతపెట్టి, "ఏంకావాలిరా వాసీబాబూ!" అని కొడుకుని పలకరించాడు. వాణ్ణి ఎత్తుకుని రైలుదిగి క్రిందికి వెళ్ళాడు.

స్టేషనులో కోలాహలం చూస్తుంటే సీతకి తన చిన్నతనంలో బెజవాడ ప్రయాణం జ్ఞాపకంవచ్చింది—అప్పట్లో సుమిత్రకూడా వుంది. ఎవరిదో పెళ్ళయితే వెళ్ళారు. బెజవాడస్టేషను చూస్తే తనకు మహా ఆశ్చర్యమనిపించింది. అది లోకంలో ఒక భాగంగా కాక, ఒక ప్రత్యేక ప్రపంచంలా కనుపించింది. తను, సుమిత్ర ఒకళ్ళ చేతులు ఒకళ్లు గట్టిగా పట్టుకుని, ఎక్కడ తప్పిపోతామో అన్నట్టుగా నడిచారు. ఆ తర్వాత నాలుగేళ్లుకూడా కలిసిలేరు యిద్దరూ.

సుమిత్ర స్కూల్ ఫైనల్ దాకా ఆవూళ్ళో చదివింది. అవడానికి అప్పచెల్లెళ్ళ పిల్లలే ఐనా సుమిత్ర, తను చిన్నతనం నుంచీ ఒకచోట అరమరికలు లేకుండా పెరిగారు. ఆ తర్వాత కాలేజీ చదువుకి వేరేవూరు వెళ్ళిపోయింది సుమిత్ర. తన పెళ్ళికికూడా వచ్చింది కాదు. ఎమ్. ఏ. ప్యాస్ అయిందనీ, హైదరాబాదులో పెద్ద ఆఫీసరుగా వున్నదనీ తెలిసింది.

చిట్టి ఏడుపుతో ఆలోచనలు చెదిరిపోయాయి సీతకి. దాన్ని ఎత్తుకుని సముదాయించి మళ్ళీ పక్కలో బెట్టింది. ఫ్లాస్కులో వేడి నీళ్ళలో తువ్వాలుముంచి, చిట్టివళ్ళంతా తుడిచింది.

రైలుకి గంటకొట్టారు. సుందర్రావు వచ్చి రైలెక్కాడు. వాసీ చేతుల్లో బిస్కట్లు. చాక్లెట్లు వున్నాయి.

"ఇంక యిరవై నిముషాలు పడుతుంది అక్కడికి చేరడానికి." అన్నాడు సుందర్రావు వాచీ చూసుకుని.

పౌడరు వేస్తుంటే, చక్కిలిగింతలు పెట్టినట్టుంది కాబోలు చిట్టి పకపక లాడుతోంది. 'వ్రూ' కబుర్లు చెబుతోంది.

"నువ్వు దిగడం సంగతి సరేగానీ, నేనుకూడా వస్తే ఏం బాగుంటుంది చెప్పు-అసలే ఒక్కత్తే వుంటున్నచోటుకి" అన్నాడు సుందర్రావు.

"ఏమీ ఫరవాలేదు. పైగా అది అంతగా రాసినప్పుడు వెళ్ళక పోతే బాగుండదు. మీకెందుకు నాకులేని యిది?" చిట్టిని ఎత్తుకుని ఎదుటి బెర్తుమీద పక్కలో బెట్టి, చిన్న చిన్న వస్తువులన్నీ పేము బుట్టలో పడేసింది సీత.

"నువ్వు ఆవిణ్ణి చూసి ఎన్నేళ్లయింది? గుర్తుపడతావా?" అన్నాడతను మళ్ళీ.

సీత నవ్వింది "మంచివారండి! మర్చిపోతానేమిటి?—ఎంత యిదిగా వుండేవాళ్ళ మనుకున్నారు? స్కూలు ఫైనల్ వరకు ఒక్కచోట పెరిగాము. అస్తమానం ఇద్దరం కలిసే వుండేవాళ్ళం. మా అమ్మ నవ్వుతూ వుండేది—వీళ్లకి పెళ్ళిళ్ళైతే కాపురాలకి వెళ్ళమని పేచీపెడతారేమోనని. అది డాన్సు నేర్చుకుంది. మా నాన్న నాకు నేర్పించలేదు. మళ్ళీ ఏడాదికే నా పెళ్ళి ఐపోయింది." రైల్లోంచి తొంగిచూసింది సీత. దూరంగా మేడలు, పొగగొట్టాలు కనుపిస్తున్నాయి. ప్రక్కనున్న హుస్సేన్ సాగర్ మీదనుంచి చల్లగాలి వీస్తోంది.

"అది బాగా చదువుకుని పైకి వెళ్ళింది—ఉద్యోగస్తురాలైంది. నేనిలా సంసారంలో పడ్డాను." వెనక్కి తిరిగి సుందర్రావువంక చూస్తూ నవ్వింది సీత.

"ఆ హంగాలు కట్టేయండి. నేను కుస్తీపట్టలేను దాంతో." అన్నది. సుందర్రావు లేచాడు.

సామానంతా సర్దుకుని, చిట్టిని ఎత్తుకుని వాసీని సవరించి కూర్చోబెట్టేసరికి. పబ్లిక్ గార్డెన్సు మధ్యలోంచి పోతోంది రైలు. "పూలు, పూలు" అంటూ ఎగిరాడు వాసీ. "అవి పేపర్ ఫ్లవర్సా నాన్నా?" అని అంటున్నాడు వాడు.

రైలు ఆగకుండానే కంపార్టుమెంటులోకి ఇద్దరు కూలీలు ఎక్కారు. కిటికీలోంచి తల బైటికిపెట్టి చూసింది సీత. రైలు ఆగింది. సుమిత్ర ఎక్కడా కనుపించలేదు. సామాను అంతా దింపేస్తున్నారు కూలీలు.

సుందర్రావు కోటు తీసి భుజాన తగిలించుకుని "కనుపించిందా?" అన్నాడు. సీత లేదన్నట్టు తలూపింది

"దిగండి చూద్దాం." అన్నది. అతను క్రిందకి దిగి సామాను లెక్కచూస్తున్నాడు. అతనికి చిట్టిని అందించి తనూ దిగింది సీత.

"సీతా!" ప్రక్కనుంచి తెల్లనిచేయి పడింది సీతభుజాన. సుమిత్ర! సుమిత్రే? ఎంత మారిపోయింది?

"మీ రైలు పదకొండున్నరవరకు రాదని ఎంక్వైరీవాడు చెప్పాడు. ఆఫీసుకి వెళ్ళి, కొంత పని చూసుకుని యిల్లా వచ్చాను-ఎన్నాళ్ళకి చూశాను నిన్ను! పదేళ్ళయిందేమో కదూ!" అన్నది సుమిత్ర. ఆమె నవ్వితే బుగ్గలు చక్కని సొట్టలు పడుతున్నాయి.

"చాలా మారావు సుమిత్రా నువ్వు-ఇదుగో. ఈయన్ని చూడలేదుగా నువ్వు? వీళ్ళిద్దరినీ-"

సుమిత్ర సుందర్రావు వేపు తిరిగి "నమస్కారమండి" అన్నది.

సుందర్రావు ఒకచేతిలో సిగరెట్టు. భుజాన కోటు, రెండో చేతిలో చిట్టి వుండగా, ఏం చేయాలో తోచక, కంగారుగా నవ్వి, "నమస్కారం" అన్నాడు.

సీత కిలకిల నవ్వింది "బాగుందండీ! బావా మరదళ్లు నవ్వుకుంటూ కాలక్షేపం—దాన్నిల్లా ఇవ్వండి" అని చిట్టిని తీసుకుంది. వానీ, సుమిత్రవంక బెరుగ్గా కొత్తగా చూస్తూ, వాళ్ళనాన్న చేయి పట్టుకున్నాడు.

బయటికొచ్చారు. టాక్సీ ఎక్కేసరికి పదకొండున్నర కావొస్తోంది "మీరు ఆఫీసుకు వెళ్లలేదేమో" అన్నాడు సుందర్రావు.

"అక్కర్లేదండీ. రెండు గంటలకి వెడతాను" అన్నది సుమిత్ర.

"ఏం సీతా ఏమీ మాట్లాడకుండా యిలాగైపోయావేమిటి?—ఏమండీ, మా సీత యింత నిశ్శబ్దంగా వుంటుందా ఎప్పుడూ – మీరు ఎప్పుడూ దాని వాగ్ధోరణిలో మునిగిపోతుండాలేమోనని నేను భయపడుతుండేదాన్ని."

సుందర్రావు నవ్వాడు. "లేదండీ వాక్కూడా పరవాలేదండీ సీతమాటలంటేను-మీ దగ్గర క్రొత్తలా వుంది." అన్నాడు.

సీత మళ్ళీ కిలకిల నవ్వింది. "మరి! ఏనాడైనా దిగుతూనే మొదలెట్టాలా గార్లూ? మా సుమిత్రతో చెప్పుకోవలసినవి లక్ష వుంటాయి-అవన్నీ మీరుండగా ఎల్లా?" అని సుమిత్రవంక చూసింది

సుమిత్ర చాలా అందంగా వుంది. చిన్నప్పుడే అంతా అనుకునేవారు. అప్పుడు బాగా సన్నగా వుండేది, అతి నాజూకు అనిపించేలా. ఇప్పుడు కొంచెం లావుకావడంవలన, చక్కదనం వచ్చింది. చేతులు మొగలిరేకుల్లా వున్నాయి—మెడ, చెవులు నగలు. వింతగా శోభతో ప్రకాశిస్తున్నాయి: కాటుకకి ప్రతిగా కళ్ళు అతిస్నిగ్ధంగా తెల్లగావున్నాయి—టాక్సీ యింటికి చేరేలోగా సీత గమనిస్తోంది సుమిత్రని.

"అంతగా మారిపోయానా సీతా? అంత తీరిగా చూస్తున్నావు. నువ్వుమాత్రం మారలేదేమిటి—పూర్తిగా గృహిణివై పోయావు!" అన్నది ఆమె—"ఇంతకీ పిల్ల పేరేమిటి?" అన్నది

"వీడు వానీ, అది చిట్టి—అసలుపేర్లు చెప్పము మేము—నవ్వుతారు మీరు." అన్నాడు సుందర్రావు.

చిన్న యింటిముంగు ఆగింది టాక్సీ. గేటుదగ్గర ఒక పనిమనిషి కూర్చునివుంది. సుమిత్ర దానికి యింటి తాళంచెవి యిచ్చి, ముందుకువెళ్లి టాక్సీవాడికి డబ్బిచ్చేసింది 'అదేమిటండీ?' అని సుందర్రావు అంటున్నా వినిపించుకోకుండా.

పనిమనిషి తాళంతీసి వచ్చి. సీత చేతుల్లోంచి చిట్టిని తీసుకుంది. ముందుగదిలో బల్లి సోఫా సెట్టు, రేడియో, ఒకమూల బల్లమీద పత్రికలు అద్దాల బీరువాలో పుస్తకాలు – గదనిండా అక్కడక్కడ పెయింటింగ్సు, పనితనం చూపించే అందమైన చిన్న చిన్న వస్తువులున్నాయి సీత యివన్నీ ఒకసారి కలయచూసి, రెండో గదిలోకి వెళ్లింది. అక్కడ ఒక మంచం, డ్రెస్సింగుటేబిలు అద్దం బీరువా వున్నాయి. ఆ తర్వాత రెండుగదులు - ఒక గది చాలావరకు ఖాళీగనే వుంది. ఒక అలమారలో కంచం, చెంచాలు, టీ సెట్టు మాత్రం వున్నాయి ఆఖరుది వంటిల్లు.

సామాను లోపల పెట్టించి. సుందర్రావుని కూర్చోమని చెప్పి, సుమిత్ర లోపలికి వెళ్ళింది. "ఏం? నచ్చిందా నా సంసారం?" అన్నది.

సీత అంతా కలయచూసి "చాలా చేశావే, సామాను, ఒక్కర్తెకేనా!" అన్నది.

"ఒకర్తె యినా వస్తువులైనా అవసరాలు తక్కువేంగా. ఏది లేందే గడుస్తుంది-కాఫీ త్రాగుతారా!—బ్రెడ్ వుంది. అది తినలేమంటే యిడ్లీలు తెప్పిస్తాను." అంది సుమిత్ర.

"ఇప్పుడేమీ వద్దు – స్నానంచేసి భోజనంచేస్తాము. వారు అక్కడ యిదే వేళకి భోజనం అలవాటు. ఆయన పదింటికి టిఫిను తినివెళ్ళి, ఒంటిగంటన్నరకి భోజనానికి వస్తారు. ఆ దాకా వంట మనిషి అలా అన్నీ వేడిగా వుంచాల్సిందే. పిల్లలకేమో వేరే వంట తొమ్మిదిన్నరకల్లా ఐపోతుంది. అసలే పిల్లలేమిటిలే వాడికి ఒక్కడికే కారం తినకుండా వాడు! ఉప్పేసి కూరలు వుడికించి, కొంచెం వెజిటబుల్ సూప్ చేసి పెట్టేస్తాను వాడికి. వాడి వంట మాత్రం నేనే చేస్తాను."

చెప్పుకుంటూ సీత యివతలికి వచ్చింది. డ్రాయింగురూముని ఆనుకుని వున్న ఒక గదిలో పెట్టించింది వాళ్ల సామానుని సుమిత్ర.

"ఇక్కడ యింకో గది వున్నదేమిటి?—ఖాళీగా వుందేం యీ గది?" అన్నది సీత.

"నేను చదువుకోవడం, వ్రాసుకోవడం యీ గదిలో-లైటిలు వుండకదూ? మా ఆఫీసు వాళ్లెవరైనా వస్తే మాట్లాడానికి వుంటుంది దీనికి కుర్చీలు బైటవరండాలో వేయించాను."

అందరి స్నానాలు అయ్యేసరికి 12-30 అయింది. సుమిత్ర వడ్డించింది.

"మీరు వంటచేసుకుంటారా?" అన్నాడు సుందర్రావు భోజనానికి కూర్చుంటూ.

"సాధారణంగా చేసుకుంటాను. బ్రాహ్మణ హోటలునుంచి తెప్పిస్తాను. నా నమ్మిన బంటుని చూశారుగా. ఇక్కడే దానిల్లు. ఎప్పుడు కేకేసినా పలుకుతుంది ఇవ్వాళ్లనుంచి రోజల్లా యిక్కడే వుండమని చెప్పాను-చాలా మంచిది."

వానీ అన్నం తినడానికి పేచీ పెడుతున్నాడు. అది కాదు యిదని, యిది కాదు అదని వాళ్ళమ్మని వేధిస్తున్నాడు.

"ఏం? మీవాడికి నచ్చలేదా నావంట!" అన్నది సుమిత్ర.

సీత వాడితో విసిగిపోయింది "ఆం—వాడి చిత్తమైతే తింటాడు అన్నీ—ఆపెరుగు యిల్లా పెట్టు." అన్నది. చివరికి పెరుగు అన్నం మాత్రమే తిన్నాడు వాడు.

'సాయంత్రం నేను వండేస్తాను వీడికి' అన్నది సీత.

సుందర్రావు వంట బాగుందన్నాడు. "హోటల్లో వుండరాదండీ వంటరిగా ఏం వుంటారు యిల్లా?" అన్నాడతను.

"ఏమ్, చింతా లేకుండా హాయిగా వుంది యిక్కడ. ఇక్కడుంటే స్వతంత్రం అక్కడుంటుందా ఏమిటి?" అన్నది సీత.

భోజనాల తర్వాత సుందర్రావు పడుకున్నాడు. వానీ కూడా పడుకున్నాడు.

సీతకి నిద్రరాలేదు. హోల్డాలు, పరుపులు అవీ పైన డాబా మీద ఎండేసిరమ్మని పంపించింది పనిమనిషిని సుమిత్ర.

"నువ్వు ఆఫీసుకి వెళతానన్నావుగా—తర్వాత పడుకుంటానులే, చెప్పు ఖబురేమిటి?" అంది సీత—రేడియో త్రిప్పుతూ.

"ఏమున్నాయి? యీ మధ్య నాగపూరు వెళ్ళొచ్చాను. కిన్నెరసానిని చూసొచ్చాను. నాన్న సంక్రాంతికి రాలేదని చాలా యిదౌతున్నారు-ఏనా అక్కడి ఖబుర్లు నేను చెప్పేదేమిటి?

చిత్రాలు వ్రాసుకుంటున్నావు గదా మీరు? వాటితో కొత్తగా చిత్రాలు లేవు నీకు -"

సీత నవ్వింది "ఏమిటి, ఆ చిత్రాలు వ్రాసుకునే తీరిక ఎక్కడ? ఈ పిల్లలతోనే సరిపోతుంది తెలివివస్తే. ఇంక ఆ మెరుగు, పిల్లలే అనుకో — పెళ్ళయిందాకనే ఏమైనా - నువ్వు యిల్లా వున్నావు స్వతంత్రంగా — నీ యిష్టమైన పని చేసుకుంటావు, కావలసినది తెచ్చుకుంటావు — ఒకరి నిబంధన ఏమిటి నీకు? — మా తిరవాత వేరు."

సుమిత్ర మాట్లాడలేదు- చిన్నగా నవ్వింది.

"అల్లాగని నేను మహా కష్టపడిపోతున్నాననుకోవు. మీ బావ చాలా మంచివారనుకో — కానీ ఆ భేదం భేదమే" అన్నది సీత వెంటనే సరుకుంటున్నట్లుగా.

"నువ్వు పాసైనకేమిటి — యమ్. ఏ. నా?" అడిగింది కొంచెం ఆగి.

"అవును. పైన యింకో డిప్లొమా కోర్సు చదివాను ఒక ఏడాదిపాటు — అది మాకు పనికివచ్చేది. అంగుళి తొందరగా ప్రమోషను వచ్చాయి."

"నీ కెంత యిస్తారు యిప్పుడు?" చటుక్కున అడిగింది సీత.

"నాలుగొందల యాభై దాకా వస్తుంది."

సీత రేడియో ఆపేసింది. "ఆయనకి ఎనిమిదివందలు పాతిక వస్తుంది — ఏం లాభం? అంతా ఆ మెలుగా ఖర్చుపెట్టడానికే సరిపోతుంది. పరిచయస్తులంతా ఆఫీసర్లే — వాళ్ళతో సరిసమానంగా వుండాలి కంపెనీవాళ్ళు కాగా యిస్తారనుకో. బంగళా యిస్తారు. బొమ్మక్క తిండికే పోతుంది నెలకి ముప్ఫై, నలభై వరకు వానిగాడికి మటుకు వానిగాడికి బట్టలు నెలకపదిహేనాయలు ముసకోగలో దంపుకుంటాము కాబట్టే గానీ, సకలానికీ పైన యింకో పాతిక పోతుంది వంటమనిషికి తోటమాలి, డ్రైవరు — వీళ్ళతో సతమతమవడంతో సరిపోతుంది టైము అంటే దానికి సుఖాలు లేవనికాదుగాని, సాగితికి చెబుతున్నాను." అన్నది సీత.

సుమిత్ర లేచి టైము చూసుకుంది 'ఔను సరి — ఎవరికి తగ ఖర్చులు వాళ్ళకి ఔతూనే వుంటాయి — టైమయింది, ముఖం కడుక్కుని వస్తాను. ఆఫీసుకారు వస్తుంది' అన్నది ముఖం కడుక్కుని వచ్చి బొట్టు పెట్టుకునేసరికి బైట హారన మోగింది — కొద్దిక్షణాల్లో డ్రైవరు వచ్చి నమస్కారం పెట్టి తలుపుదగ్గర నిలబడ్డాడు.

"ఇది పట్టుకెళ్ళు" అని ఒక చిన్న ఫైలు డ్రైవరుకందించి "ఏడుంబావుకల్లా వచ్చేస్తాను ఏం కావాలన్నా పనిమనిషి వుంటుంది. కాఫీలూ అవీ కావాలంటే డ్రాయర్లో వున్నాయి సాయంత్రం కాఫీ టిఫిను బైటికివెళ్ళి తీసుకుందాం. ఇక్కడేమీ ప్రయత్నం చేయకు" అని సుమిత్ర వెళ్ళిపోయింది.

సీత సోఫాలో వాలింది. తనకి సుమిత్ర నెపం వున్నట్లుగ ఏమిటో కూడా చెప్పడానికి అర్థంకాదు. తన దిగువు అల్లా ఏహా యింది. తనిష్టంతోనే చేశారు పెళ్లి కానీ ఆయనకి దిగువు తక్కువని తను మొదట్లో యిష్టపడలేదు. తన తర్వాత వున్న నలుగురు చెల్లెళ్ళ మాట, తండ్రి స్థితి మూలాన వప్పుకుంది అదృష్టం వుండి కంపెనీవాళ్ళ దగ్గరవుండి ఇంటర్వ్యూడిగ్రీటు ఫెయిలయిన సుందరరావు ఎనిమిదివందల రూపాయల జీతగాడయ్యాడు. కంపెనీవాళ్ళకి అతని అభిమాన పాత్రుడైనాడు కాని — తనకి, ఆయనకి అర్థం కాని విషయాలెన్నో తెలుసు సుమిత్రకి.

కళ్ళు మూసుకుంది సీత. ఎంతో హాయిగా వుంది. కళ్ళముందు ఒక చిన్నారి పిట్ట — తనకి యిష్టం వచ్చినంత ఎత్తుగా, యిష్టం వచ్చినట్లు రెక్కలు విప్పే చిన్నారి పిట్ట — కనిపిస్తోంది. విశాలమైన ఆకాశం వుండగా దానికి, తన రెక్కలు విదిలిస్తూ ఎగరడానికి. సుమిత్ర అల్లాగే కనిపిస్తోంది ఆకాశంనుంచి క్రిందకి లాగేవి త్రాళ్ళు లేవు తనకి? గాలిపడగలాటిది తన జీవితం. క్రిందనుంచి విడిచేదారం పరిమితం — అంతవరకే తన పయనం.

చిటికేడుస్తున్నది మంచం మీద. దోమ తెర సర్దిగించి దాన్ని ఎత్తుకుని బైటకి వచ్చింది సీత.

సుందరరావు పిలిచాడు "కొంచెం మంచినీళ్ళివ్వు సీతా!" అని. ఒకచేత్తో మంచినీళ్ళ గ్లాసు పుచ్చుకుని, అతనికిచ్చింది సీత.

"మీ చెల్లెలు ఆఫీసుకి వెళ్ళిందా?" అన్నాడు తను మంచి నీళ్ళు త్రాగి.

"ఆ" అని గ్లాసు తీసుకుని లోపలికి వెళ్ళింది ఆమె. అతను హాల్లోకి వచ్చి కూర్చున్నాడు.

"ఈ పూట అంతా రెస్టు అన్నమాట. రేపు నేను ఇచ్చిన పని చూసుకోవడం ప్రారంభిస్తాను. ఇదివరకెప్పుడూ యిల్లా లేదు నాపని. రాగానే టంచన్‌గా పని చూసుకోవడమే ఇదిగో- యీ సంసారంతోనే యిల్లాంటి ఖర్చం ఎక్కువైపోయేది-" అన్నాడతను తనలో తను అనుకుంటున్నట్లుగా.

"నేను పిల్లలు కట్టేశామా మిమ్మల్ని పని చూసుకోవద్దని? వెళ్ళండి మహారాజులా."— చిటికికి పాలు పడుతూ కూర్చున్నాది సీత.

సుందరరావు తలెత్తి ఆశ్చర్యపోయినట్లు చూశాడు పుస్తకాలబీరువా తీసి, పుస్తకం ఒకటి తిరగవేయడం మొదలుపెట్టాడు.

——విశ్వనర కళా హోటలు చేరాగ — టిఫీను ప్రోగ్రాం తెప్పించింది సుమిత్ర. సానీ హాయిహాయిగా తిన్నారు. బిల్లు సుమిత్రే యిచ్చింది, సుందరరావు ఎంతెంతరం పెడుతున్నా వినిపించుకోకుండా. "ఇక్కడున్నవాళ్ళు నా తీర్థులు మీరా-" అన్నది

వాళ్ళు మెట్లు దిగుతోంటే ఒకతను వెనకనుంచి గబాబ వచ్చాడు సుమిత్రకి నమస్కారం చేసి 'నేను జ్ఞాపకమున్నానండీ?' అన్నాడు.

సుమిత్ర పతి నమస్కారం చేసి "గారు— కళా సంఘం కార్యదర్శి గదూ!" అన్నది "ఔనండీ" అన్నాడతను

"మీ సంఘం కార్యక్రమాలు బాగా సాగుతున్నాయా?" అన్నది సుమిత్ర అతను ఏదో చెప్పాడు.

"వస్తానండీ" అని నమస్కారం పెట్టి వెళ్ళిపోయాడు.

కారులో ఎక్కారు ముగ్గురూ. కారు స్టార్టు అయ్యేలోగా అతనే మళ్ళీ గబగబ వచ్చాడు. అతనిప్రక్కన మరో యిద్దరు యువకు లున్నారు

"క్షమించాలండీ క్షమించాలి మిమ్మల్ని డిస్టర్బు చేస్తున్నందుకు — వీరు కూడా మా సమితి కార్యనిర్వాహక సభ్యులండీ. మీ పరిచయం కోసమని —" అన్నాడతను.

వాళ్ళందరూ నమస్కారాలు చేశారు

"మీ రాకకి తొలి అభివందనం, మీ సహృదయ తోడు మా వాళ్ళకి ఆ కాలం వున్నదండీ—" అన్నాడు ఒకతను.

సుమిత్ర నవ్వింది. "ఎంతమాట! అంత పెద్ద పొగడ్తలు భరించ లేను నేను—ఏదో నా శక్తికొలది కృషి. అంతే." అన్నది ఆమె.

ఆమె నోటివెంబడివచ్చిన మాటలు వాళ్ళు ముగ్గురూ అతి శ్రద్ధగా విన్నారు. "వస్తామండీ—మీ పరిచయభాగ్యం కలిగినం దుకు చాల సంతోషం." అన్నారు. వెళ్ళిపోయారు.

సుమిత్ర చిరునవ్వుతో సీతవంక చూచి అడిగింది "నేను దాన్ని చేస్తాను తెలుసా?" అని.

"తెలియకేం! పేపర్లలో చూస్తూనే వున్నాంకదా!—నేను చెప్పకుంటానంటే వాన్ని తప్పుకున్నారు కాదు, అన్నిటితో పాటే అది అల్లాగపోయింది."

సుమిత్రముఖాన నవ్వుపోయింది. చటుక్కున సుందర్రావు వంక చూసింది. అతను సీత వంక ఒకసారి చూసి తలతిప్పేసు కున్నాడు—సుమిత్ర చూపుని ఎదుర్కొలేక అతను.

"ఎక్కడికి వెడదాం యింకా!' అన్నది సీత.

"సినిమాకి వెడదామా? పబ్లిక్ గార్డెన్సుకి వెడదామా? అల్లా టాంక్ బండమీద నడుద్దామా?" అన్నది సుమిత్ర.

"వాకింగ్!" అన్నాడు వాసు. సుమిత్రకి నవ్వొచ్చింది. "కాన్వెంటులోకదూ వీడు చదువుతున్నాడు—అందుకే యీ యింగ్లీషుమాటలు. ఏరా! తెలుగు మాట్లాడవా నువ్వు?" అన్నది వాడి బుగ్గ గిల్లి.

"నో అయిల్ స్పీక్ ఇన్ ఇంగ్లిష్." అన్నాడు వాడు. సుమిత్ర పకపక నవ్వి, వాణ్ణి దగ్గరకు తీసుకుంది.—

—ఆ తర్వాత నాలుగురోజులు గడిచాయి.

సుందర్రావుపని పూర్తయింది. సుమిత్ర ఒకరోజు పిలవు పెట్టి తెలిసినవాళ్ళ కొందరికి తీసుకొచ్చి, మూడుపూటల అన్నీ చూపిం చింది వీళ్ళకి ఎక్కడికెళ్ళినా ఎవరో ఒకరు సుమిత్రని ఎరిగున్న వాళ్ళు కనుపిస్తూనే వున్నారు. ఏదో విధంగా ఆమె విద్యని, వ్యాటాన్ని పొగడుతున్నారు. సుందర్రావు చెప్పాడు వాళ్ళకంపెనీ బ్రాంచి మానేజరు కూడా సుమిత్ర చాలా సమర్థురాలైన ఆఫీసరని చెప్పాడని.

ఓ నాడు సినిమాకి వెళ్ళారు అంతా కలిసి. చిట్టి సినిమా ఆరంభం కాగానే నిద్రపోయింది ఏచీలేకుండా. సినిమా చూస్తున్నంత సేపూ సీత మనస్సు ఏమీ బాగుండలేదు. ఏమిటో నిరుత్సాహంగా వుంది. చీకట్లో సుమిత్ర వంక చూసింది. ఆమె ఆమెకళ్ళల్లో మెరుపు కనిపిస్తోంది. ఆమె మాట్లాడిన తీరులోనే ఒక సౌకుమార్యంవుంది ఆమె చూపులో ఒక చకచక, ప్రతి కదలికలో ఒక చైతన్యం వున్నాయి. ఆమె జీవితంలోని చైతన్యం తొణికిసలాడుతోంది అనుకుంది సీత. తన సంగతేమిటి? దైనందిన కార్యక్రమాలలో ఒక చదరంగంలా నడు స్తుంది తన జీవితం. చెరువులో నీరులాగా తన జీవితానికి కదలిక లేదు. సుమిత్ర ఒక సెలయేరులాగ గలగలలాడుతూ, క్రొత్తదనాలతో పరుగెత్తి ప్రొక్కుతూ వురుకుతో పరుగులతో ప్రవహించే సెలయేరు.

సీతకళ్ళల్లో నీళ్ళుతిరిగాయి ముత్యాల్లాంటి రెండు కన్నీటి బొట్లు బుగ్గలమీదనుంచి క్రిందికి జారాయి. ప్రక్కకి తిరిగి ఆయన్ని చూసింది. చెదిరిపోతూకనబడింది ఆయన ఆకారం. తనకి యీర్ష్య సుమిత్రని చూస్తే ఎందుకు? తనకీ డబ్బువుంది. తనభర్తకి హోదా వుంది.

కాని—కాని—తను జీవితాల్లో పోలేరు. తను కర్తవ్యం కాని విషయాలు, అర్థంచేసుకునే అవకాశంలేని విషయాలు ఎన్నో వున్నాయి. సుమిత్రవున్న ఆమెయిమోదికి, ఆ సంస్కార స్థాయికి ఎక్కడానికి తనకి అర్హత, అవకాశం లేవు—సీతకి యీ ఆలోచనలు వూపిరి సలపనివ్వలేదు.

తనని బంధించి, పైకి వెళ్ళనివ్వక, చిన్నతనాన్ని అందుకునే అవకాశం లేకుండా చేశాయి యీ పెళ్ళి. యీ పిల్లలు, సంసారం. తనలోని విద్యాతృష్ణకి ఉత్సాహానికి వేరేమార్గం లేదు. 'ఇదే నీ జీవితానికి పరిధి ఈ గిరిలోపలనే ఆనందం పండించుకో' అని విధించినట్టయింది.

సీతకి పెలుబికివచ్చింది దుఃఖం. చటుక్కున లేచి బైటికి వెళ్ళిందామె—అక్కడ నిలబడలేకపోయింది. సుందర్రావు లేచి ఆమెని గెలుసు. గట్టిగ కళ్ళుతుడుకుని వెనక్కి తిరిగేసరికి, అతను ఎదురయ్యాడు.

"పదండి—చికాకుగావుంది యిల్లా వచ్చాను. వద్దుకుంది యిప్పుడు." అన్నది ఆమె మెల్లిగా.

ఆ రాత్రి సుమిత్ర త్వరగా నిద్రపోయింది. సీత పాపాయికి కావలసినవన్నీ సర్దుకుని, పడుకు నేసరికి పన్నెండయింది.

సుందర్రావు చదువుతున్న పేపరు మడిచి పడేశాడు. "చూడు సీతా!" అన్నాడు.

"చెప్పండి"

"మీ సుమిత్ర పెళ్ళి చేసుకోదా అసలు?" అన్నాడు.

"ఇప్పుడెందుకొచ్చింది ఆ ప్రశ్న మీకు?"

"చేసుకునే ఉద్దేశం వుంటే ఓ సంబంధం చెబుదామని."

"ఎవరేమిటి?" అన్నది సీత కొంచెం సీరియస్.

"మా వేణు"—సీత మాట్లాడలేదు. ఒక పని విముక్తురాలైనాక ఆగి తరహావేరు. పెళ్ళి, సంసారం, బంధాలు అంతా అక్కర్లేదు దానికి—హాయిగావుంది. చీకు, చింతా లేకుండా పైకి వస్తోంది—కీర్తి తెచ్చుకుంటోంది—దాని కెందుకు పెళ్ళి—బంధనం కాకపోతే." అన్నది.

అంతటితో ఆ సంభాషణ ఆగిపోయింది.

—"రేపు వెళతాగండీ మేము." అన్నాడు సుందర్రావు మర్నాడు ప్రొద్దున్న కాఫీలప్పుడు.

"అప్పుడేనా?" అన్నది సుమిత్ర సీతవంక చూసి.

"సరి వెళ్ళొద్దూ? ఇప్పటికే వారమైంది వచ్చి—కాపీతని యీ రోజుతో అయిపోతుంది. ఇంకా వుండమని మెల్లానా?" అన్నది సీత.

"మా సీత యిలు వాకిలి చూసింది. సెంకపెట్టకంటుందండీ—పాలవాడు, పనివాళ్ళు ఎక్కడ గొడవపడి పోతుంటారని తన భూహ." అన్నాడు సుందర్రావు నవ్వుతూ.

సీత అతనివంక చూసి నవ్వింది. "సరే! మీరు లేకపోయినా నాకు బెంగలేదు కాని—పాలవాళ్ళ కోసం మాత్రం బెంగే. ఏం?" అంది.

"ఎల్లుండి రాత్రి నా ప్రోగ్రాం వుంది యిక్కడ. ఉంటారా? ఆవతెల్లుండి వెళ్ళిపోదురు గాని" అన్నది సుమిత్ర సందేహిస్తూ.

"మరి చెప్పరేం? తప్పకుండా వుంటామండీ. ఏం సీతా?" అన్నాడు సుందరరావు హుషారుగా

"మా సీత ఎల్లాగూ వుంటుంది. అడిగే దేమిటి?"—అన్నది సుమిత్ర.

* * * *

కారు మంచి స్ప్రింగుమీద మెత్తగా జారిపోతోంది రోడ్డు మీద. సుమిత్రతల్లో మల్లెపూలవాసన గుప్పున వేస్తోంది. చీకట్లో సుమిత్రవంటిమీదున్న ఆభరణాలన్నీ దగద్ధగాయమానంగా మెరుస్తున్నాయి. రేగిన జుట్టుని సవరించుకుంది సుమిత్ర—చేతికున్న గాజులు గలగలమన్నాయి. ఉంగరాలు, గాజులలోని రాళ్ళు తళుక్కున మెరిశాయి.

"సీతా, ఎన్నాళ్ళుగానో అంటున్నావు మా సుమిత్ర డాన్సు చూడాలి, చూడాలని—చూశావుగా! ఎల్లా వుందో చెప్పవేం?" అన్నాడు సుందరరావు.

"నే చెప్పేదేమిటి? అక్కడి జనమంతా చెప్పారు. బిరుదు యిచ్చి అంతా గౌరవించారు. నా అభిప్రాయ మెందుకు?" అన్నది సీత.

సుమిత్ర తనచేయి సీత భుజంమీద వేసింది "అలా కాదు. నీ అభిప్రాయమే కావాలి నాకు—అందరూ అనే మాటకేం లే." అన్నది.

సీత మాటాడలేదు. కారు యింటికి చేరింది. డ్రైవరు మల్లెపూల దండలు, ఇతర సామానులు తెచ్చి లోపల పెట్టి సలాం చేసి వెళ్ళాడు.

లోపలికి వెడుతూనే, తన గదిలోకి వెళ్ళి డాన్సు డ్రెస్సు విప్పేసి, చీర కట్టుకుని వచ్చింది సుమిత్ర. రేగిన ముంగురులు. ముఖాన రంగు, నల్లగా దిద్దబడిన కళ్ళు, కనుబొమలు, కెంపులా మెరుస్తున్న పెదిమలు—సీత కళ్ళు మరల్చుకోలేనంత అందంగా వుంది సుమిత్ర.

"భోజనం చేదాం పదండి" అన్నది సుమిత్ర. భోజనం చేస్తున్నంతసేపు సుమిత్ర నవ్వినా, చూసినా, ఏం చేసినా లావణ్యం తొణికిసలాడుతోంది. ఆమె కంఠం గలగలలాడుతూ, చిరుగజ్జెలు మ్రోగించినట్లుగా శ్రావ్యంగా వుంది. అలనాడు లాస్యం చేసిన పార్వతి యిల్లాగే వుండేదికాబోలు అనుకుంది సీత.

"రంగు కడిగేసుకోపోతే, ఏమీ కాదా ముఖం!" అన్నది సీత.

"ఏమౌతుంది? ఏం కాదు—అలవాటు లేనివాళ్ళకి తెల్లారేసరికి పీక్కుపోయినట్లవుతుంది ముఖం." అన్నది సుమిత్ర.

భోజనాలయ్యాక హాల్లో చాలాసేపు కూర్చున్నారు కబుర్లలో. సుమిత్ర తనకివ్వబడిన బంగారు నటరాజవిగ్రహాన్ని చూస్తూ నిలబడింది చాలసేపు.

పన్నెండైనాక సుందరరావు లేచి, "నిద్రొస్తుంది. నీకు నిద్ర రావటంలేదా?" అన్నాడు సీతవంక చూసి.

"మీరు పడుకోండి" అన్నది సీత. అతను వెళ్ళిపోయాడు.

కొన్నిక్షణాలు మౌనంగా గడిచాయి. సుమిత్ర నిట్టూర్చింది. "ఇన్నేళ్ళకి ఇప్పుడు కనిపించావు–ఇంకెప్పటికి కనిపిస్తావో మళ్ళా?"

"మేమే రావాలని ఏమిటి? నువ్వు రాకూడదూ? హాయిగా వుంటున్న దానివి కదా?—సుమిత్రా, ఎన్నైనా చెప్పు. చదువుకున్న వాళ్ళ దారి వేరు, చదువుకోనివాళ్ళ దారి వేరు—డబ్బు హోదా ఎన్నైనా వుండొచ్చుగాక. ఆ తరహా రాదు." హఠాత్తుగా ఆవేశపూరితమైంది సీత కంఠం.

"అల్లా అంటావేం సీతా? చదువుకుని నేను బావుకున్న దేమిటి—నీకు తక్కువైం దేమిటి?" అన్నది సుమిత్ర చేతులకి, చెవులకి వున్న వస్తువులు తీస్తూ.

"నీ కర్థంకాదు సుమిత్రా, ఎల్లాగూ తప్పదు అభేదం. అప్పుడు చదువుకోలేదా-అంతే. ఇక ఎప్పుడూ ఆరాట అంతే—నా అంతట నేనిప్పుడు ఏదైనా నేర్చుకుందామన్నా తగిన ఆసరా లేదు. ఆయనా అంతంతమాత్రం చదివే చదివారు. ఇక యీ జన్మకి మదరాసు పైకి వెళ్ళేదేమిటి మాకు—ఈ పెళ్ళి సంసారం పిల్లలు వీటిల్లో పడి ఏమీ తెలియక, ఏమీ పట్టక అన్యాయమైపోయాను" సీత కంఠం గద్గదికమైంది.

సుమిత్ర దగ్గరగా జరిగింది సీతకి. "చూడు, నేనేదో సాధిస్తున్నానని, ఆ స్థితిలో వున్నాననీ అనుకుంటున్నావు నువ్వు—నీసంగతి నీకు తెలియటంలేదు సీత !"

సీత కళ్ళల్లో నీళ్ళు తిరిగాయి. "నన్ను ఓదార్చాలని అంటావు—నాకూడా మా నాన్న చదువు చెప్పించి, ఏ సంగీతమో, ఏదో చెప్పిస్తే నేనుకూడా పైకి వచ్చేదాన్ని కాదూ?"—సుమిత్ర మాట్లాడలేదు.

సీత అన్నది "చిట్టి దీపం వుంటే లేస్తుంది. ఆర్పేయి అది." అని.

సుమిత్ర లేచి ఆర్పేసి వచ్చింది. సీత చేతులు తన చేతుల్లోకి తీసుకుంది. "పైకి రావటమంటే ఏమిటి సీతా? కొంత పేరు, డబ్బు, హోదా కదూ? ఏమిటీ పైకి రావటం నేనిప్పుడు ఔన్నత్యం పొందావంటావు నువ్వు—నేను సుఖపడుతున్నాననా? నావాళ్ళయితే మీరున్నారా, యీ దండలు, విగ్రహం చూడడానికి, నాకు బిరుదు యిచ్చారని సంతోషించడానికి—నాకింకా ఎవరుంటారు? చీకట్లో, అర్థరాత్రివేళ తలుపు తెరుచుకుని, ఆ దండలు అలా పడేసి, చెవుల్లో ఆ చప్పట్లు మార్మోగుతోంటే ఒంటరిగా వుండడానికి భయం వేసి, యింట్లోని దీపాలన్నీ వేసుకు కూర్చుంటాను."...

కొంచెం ఆగి, "నాలుగువందలమైళ్ళ దూరంలో వున్న అమ్మ, నాన్న నా దగ్గిర వున్నా నాకు శాంతి నివ్వలేరు సీతా—"

ఆమె చేతులు చల్లగా వున్నాయి; వేళ్ళు ఏమీ తోచనట్లు సీత చేతుల్లో కదులుతున్నాయి.

"తోటిదానివి కాబట్టి నీతో చెప్పగలుగుతున్నాను. నన్ను అపార్థం చేసుకోకు. నువ్వు ఆయనవంక చూసి నవ్వితే, ఆయన నీవేపు యిష్టంగా నవ్వుతుంటే—అప్రయత్నంగా యిది గమనిస్తుంటే అర్థమైంది ఆలోటు ఏమిటో. నీకు తెలియని నీ జీవితంలో ఎంత సంపూర్ణత్వం వుందో, ఆ పిల్లలకోసం కష్టపడటంలో, ఆయనకోసం శ్రమించటంలో నువ్వు చూపే శ్రద్ధ చూస్తుంటే—నీ జీవితమే అందుకు అర్పించేస్తున్నావని తోస్తుంటే — నీలో ఔన్నత్యం కనిపిస్తుంది. నీలోంచి ఒక ప్రేమపూరిత వాహిని, ఒక దివ్యాని విలువలో కొన్నింటిని ముంచెత్తివేస్తుం దనిపిస్తుంది... సీతా, నీ కళ్ళల్లో లోతు నీ కర్థం కాదు. అద్దంలో చూసుకుంటే కనబడదు. నీ చిట్టివేపు నువ్వు చూస్తుంటే కనబడుతుంది..."

సీత మెల్లగా తలెత్తి, సుమిత్ర కళ్ళలోకి చూడ్డానికి ప్రయత్నిస్తోంది. ఏముందో వెతకాలనుకుంది. సుమిత్ర తన అరచేతులు చెంపల కదుముకున్నది.

"నేనేమిటో పైకి వచ్చావంటావు—కానీ నీలాగా పైకి రాలేను సీతా నేను. నీకు భవిష్యత్తు వుంది. అనంతమైన భవిష్యత్తు వుందనిపిస్తుంది. మూడు జీవితాలు నిన్ను ఆధారం చేసుకుని, నిన్నల్లుకుని వున్నాయి. రెండు జీవితాలు మలచి, వ్యక్తిత్వాలు రూపొందించి—యింక ఎన్నో చేయాల్సిన భవిష్యత్తుంది. నీ జీవితానికి ఒక అర్థం, ఒక పరిపూర్ణత్వం వున్నాయి. నాకు ప్రాణం విసిగిపోతోంది—ఈ హోదా, జీతాలు, గొడవలు—కాని నేను జీవితంలో ఒకభాగాన్ని చూస్తున్నాను. ఆ భాగం యింక యిక్కడికి అంతంచేసి యింకా ఎన్నో చూడాలి అనిపిస్తుంటుంది నాకు. లేకపోతే ఎన్నో అనుభూతులు, మమతలు, నాకు అర్థం కాకుండా వుండిపోతాయి."..... సీత కిదంతా అర్థమౌతోంది. కానీ—ఆమె యివంతా నిర్ధారణ చేసుకోవాలన్నట్లు సుమిత్ర ముఖంలోకి చూస్తోంది.

"సీతా, నేను స్వేచ్ఛగా వున్నానన్నావు—బ్రహ్మాండమైన ఎడారిలో విడిచేస్తే మనిషికి కావలసినంత స్వేచ్ఛ వుంటుంది—అల్లాంటిది నాది. ఆస్వేచ్ఛ భరించటం కష్టం సీతా!......" సుమిత్ర కంఠం వణుకుతోంది. సీత ముఖంలోకి వెతుకుతూ, తలచి, తలచి చూస్తున్న కళ్ళు, చీకట్లోకూడా మిలమిలలాడుతూ కనిపిస్తున్నాయి.

లోపల వాసు కదిలినట్లు అలికిడైంది. సీత చిట్టిని భుజాన వేసుకుని లేచింది "వేసంకాలం ఓమాటైనా రాత్రి నిద్రలేగించాలి వాడిచేత. దాహం వేస్తోంది పాపం!" అంటూ లోపలికి వెళ్ళింది. ఐదునిముషాల తర్వాత తిరిగివచ్చింది.

ఒక్కక్షణం ఆగి సుమిత్ర నవ్వింది "మాటలా మరి—అదీ నీకసలే-చూడు, అర్ధరాత్రి. పడుకుని నిద్రపో నిశ్చింతంగా. చిట్టి లేస్తుంటుంది నువ్వు పక్కన లేకపోతే...పద. జాగారణే యింత" అన్నది.

—మర్నాడు రాత్రి రైలు హైదరాబాదు విడిచిపెట్టి మెల్లిగా నడుస్తోంది. కను మరుగయ్యేదాకా సుమిత్రని చూశారు సీత, సుందరావు. లోపలికొచ్చి తలుపు వేశాడతను.

సీత అతనివంక చూసి నవ్వింది. అతనుకూడా నవ్వాడు.

"ఎందుకు నవ్వుతున్నావు?" అన్నాడు.

"మీరెందుకు నవ్వారు?" అంది సీత యింకా చిలిపిగా నవ్వుతూ.

"నువ్వు నవ్విన తర్వాత, నేను నవ్వకపోతే, నువ్వు ఏడుస్తా వేమోనని—" ప్రక్కనవచ్చి కూర్చున్నాడు,

"ఏడవలేకపోయాను లెద్దురూ!" కిలకిల నవ్వింది సీత.

"చూడండి—మనవేణుకి మీరు చెప్పిన సంబంధం చేద్దాం. ఏం?" అన్నది.

సుందరావు ముఖంలో ఆశ్చర్యం తొంగిచూచింది. ఎల్లాయో మనిషిని అర్థంచేసుకోవటం అన్నట్లుగా ప్రశాంతంకూడా వచ్చింది. మరుక్షణం నవ్వి "అల్లాగే" అన్నాడతను.